

Голові спеціалізованої вченої ради
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
(вул. Січових Стрільців, 52А, м. Київ, 04053)
доктору психологічних наук, професору
Валентині Візиторівні БАЛАХТАР

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора психологічних наук, професора,
професора кафедри кризової психології, декана факультету психології і
соціальної роботи Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

Яланської Світлани Павлівни

на дисертаційне дослідження Лозової Оксани Володимирівни

**«Психологічні особливості розвитку особистісної готовності вчителів
закладів загальної середньої освіти до впровадження STEM-освіти»,**

поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 Психологія

Актуальність обраної проблематики виконаної роботи. Сучасний етап розвитку української освіти характеризується високою динамічністю, інтеграцією цифрових технологій та посиленням суспільного запиту на інноваційні форми організації навчання. У цьому контексті STEM-освіта постає не просто як інноваційний підхід, а як комплексна освітня парадигма, що вимагає глибокої трансформації педагогічної діяльності на рівні змісту, організації та, що особливо важливо, психологічних передумов особистісної та професійної готовності вчителя.

У зв'язку з цим актуалізується необхідність переосмислення ролі STEM-освіти як психологічно насиченого простору для професійного та особистісного розвитку суб'єктів освітнього процесу. Для самого педагога впровадження цієї освітньої інновації висуває підвищені вимоги до когнітивних, мотиваційних,

емоційно-вольових та операційних ресурсів, стимулюючи його гнучкість мислення, креативність, здатність до професійних змін тощо.

Дисертанткою слушно зазначено, що ключовою детермінантою успішного впровадження STEM-освіти є сформованість особистісної готовності вчителя. Цей психологічний конструкт значною мірою визначає глибину, сталість та ефективність освітніх інновацій. Проте, у сучасному науковому дискурсі питання психологічних особливостей такої готовності лишається недостатньо опрацьованим. Зокрема, відсутня узгоджена структурна модель цього феномену, недостатня кількість емпіричних даних щодо психологічних чинників його формування, а також розроблених та апробованих програм цілеспрямованого психологічного супроводу професійного розвитку педагогів у зазначеному напрямі.

На цьому тлі дисертаційне дослідження Оксани Володимирівни Лозової є своєчасним, соціально та професійно значущим. Авторка пропонує цілісний психологічний підхід до вивчення особистісної готовності вчителів до впровадження STEM-освіти, що відповідає сучасним уявленням про педагогічну діяльність як складну, інтелектуально вимогливу, емоційно насичену та творчо орієнтовану професійну активність.

Особливу актуальність роботі надає той факт, що підтримка та розвиток STEM-освіти є стратегічним пріоритетом державної освітньої політики. Відтак, отримані дисертанткою наукові результати мають високу практичну затребуваність і можуть бути безпосередньо інтегровані у програми підвищення кваліфікації для педагогічних працівників, психологічні тренінги професійного розвитку та практики психологічного супроводу освітніх інновацій.

Таким чином, обрана тема є теоретично вагомою, емпірично обґрунтованою та практично затребуваною, що відповідає актуальним напрямам розвитку сучасної психологічної науки та нагальному запиту української освітньої системи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Наукові положення, представлені у дисертаційному дослідженні О. В. Лозової, відзначаються належним рівнем

обґрунтованості, логічною послідовністю та відповідністю меті й завданням роботи. Авторка ґрунтовно аналізує стан наукової розробленості проблеми, проводячи системний огляд сучасних досліджень, що забезпечує високий рівень теоретичної аргументованості запропонованих підходів.

Обґрунтування теоретичної моделі особистісної готовності вчителів до впровадження STEM-освіти базується на комплексному поєднанні положень загальної, педагогічної та професійної психології. Таке інтегративне підґрунтя дозволяє розглядати феномен особистісної готовності педагогів як системну характеристику, що має чітко визначені компоненти, внутрішні зв'язки та психологічні механізми.

Особливої уваги заслуговує емпірична база дисертаційної роботи. Дослідження охоплює репрезентативну вибірку (962 респонденти на констатувальному та 59 – на формуальному етапах), що є запорукою високої достовірності отриманих даних. Використання валідних і надійних психодіагностичних методик, а також застосування сучасних статистичних підходів, зокрема, кореляційного аналізу, χ^2 -критерію Пірсона, порівняльних процедур, сприяє точному інтерпретуванню емпірично встановлених взаємозв'язків.

Висновки дисертації логічно випливають із результатів експериментальної роботи, є внутрішньо узгодженими та повністю відповідають поставленим завданням. Авторка професійно окреслює межі дослідження та аргументовано визначає вектори подальших наукових пошуків. Таким чином, наукові положення та висновки роботи О. В. Лозової є цілком доказовими, методологічно виваженими та відповідають вимогам сучасної психологічної науки.

Оцінка змісту дисертації та її завершеності у цілому. Дисертаційна робота Лозової О. В. являє собою цілісне і ґрунтовне дослідження, виконане на належному науковому рівні. Робота має чітку логічну структуру, де всі компоненти гармонійно узгоджені. Зміст дисертації повною мірою розкриває заявлену тему, а отримані результати відзначаються науковою новизною та практичною значущістю.

Наукова новизна та достовірність наукових положень, обґрунтованих за результатами дослідження. Наукова новизна дисертаційної роботи Лозової О. В. полягає у комплексному та системному підході до аналізу психологічних особливостей розвитку особистісної готовності вчителів до впровадження STEM-освіти, що дотепер залишається недостатньо дослідженим у межах психологічної науки.

У теоретичній частині дисертації здійснено ґрунтовне узагальнення та концептуалізацію наукових підходів до розуміння феномену професійної педагогічної діяльності в умовах реалізації STEM-освіти. Авторкою розроблено теоретичну модель особистісної готовності вчителів до впровадження STEM-освіти, яка інтегрує чотири взаємопов'язані складові – ціннісно-мотиваційну, когнітивно-рефлексивну, емоційно-вольову та операційно-креативну. Запропонована модель дозволяє більш точно окреслити психологічні особливості, що детермінують професійну діяльність педагога щодо впровадження STEM-освіти.

Вагомим аспектом наукової новизни є те, що явище STEM-освіти системно розглянуто у психологічному вимірі. Обґрунтовано доцільність її психолого-педагогічного аналізу як освітньої парадигми, що зумовлює психологічно значущу трансформацію цілей, змісту, способів організації та результатів освітньої діяльності, а також зміну ролей і функцій учасників освітнього процесу.

Вперше на широкій репрезентативній вибірці українських педагогів ($n = 962$) емпірично доведено нерівномірність розвитку структурних компонентів особистісної готовності. Отримані результати дали змогу визначити рівні сформованості особистісної готовності за всіма показниками, а також встановити суттєві відмінності між педагогами, які мають досвід реалізації STEM-освіти, та тими, хто такого досвіду не має.

Новизною відзначається також розроблення та апробація психологічної програми розвитку особистісної готовності вчителів до впровадження STEM-освіти. Результати формувального експерименту засвідчили позитивну динаміку розвитку її структурних компонентів, що підтверджує ефективність

запропонованої програми та відкриває можливості для її практичного впровадження у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Достовірність наукових положень і отриманих результатів забезпечується використанням валідних і надійних психодіагностичних методик, репрезентативністю вибірки, коректним застосуванням методів математико-статистичної обробки даних, а також дотриманням етичних стандартів емпіричного дослідження. Застосування взаємодоповнювальних статистичних процедур підвищує надійність висновків і підтверджує їх наукову обґрунтованість.

Таким чином, наукова новизна дисертаційної роботи є суттєвою, а її теоретичні положення та емпіричні результати вирізняються належним рівнем достовірності, методологічною виваженістю та відповідністю сучасним вимогам психологічної науки.

Значення отриманих дослідницьких результатів для науки і практики освітньої діяльності. Результати дисертаційного дослідження мають вагомe теоретичне та практичне значення для розвитку загальної та педагогічної психології. У теоретичному вимірі отримані результати поглиблюють наукові уявлення про психологічні засади педагогічної діяльності в умовах упровадження STEM-освіти, розширюють предметне поле досліджень особистісної готовності вчителя та створюють підґрунтя для подальших наукових розвідок у цій галузі.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання запропонованого діагностичного комплексу, що включає валідні та надійні психодіагностичні методики, як інструменту моніторингу рівня та структурних характеристик особистісної готовності вчителів до впровадження STEM-освіти, відстежування динаміки її розвитку та своєчасного виявлення потреб педагогів у психологічній підтримці. Це створює умови для розроблення й упровадження програм психологічного супроводу та професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти.

Отримані результати та розроблена авторська програма розвитку особистісної готовності вчителів до впровадження STEM-освіти можуть бути

використані в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників, у діяльності психологічних служб закладів освіти, а також у процесі психологічного консультування та супроводу педагогів, які впроваджують інноваційні освітні технології.

Важливе прикладне значення результати дослідження мають також у підготовці студентів педагогічних спеціальностей. Теоретичні положення, діагностичні інструменти та емпіричні висновки можуть бути інтегровані в освітні компоненти психолого-педагогічного спрямування, курси з педагогічної психології, психології професійного розвитку та інноваційної діяльності педагога, а також використані в процесі формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах STEM-орієнтованої освіти.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження мають вагомe значення для науки і практики освітньої діяльності, сприяють підвищенню психологічної обґрунтованості процесів упровадження STEM-освіти та можуть бути ефективно використані як у професійному становленні вчителів, так і в підготовці майбутніх педагогів.

Повнота висвітлення основних наукових результатів у публікаціях. Основні положення, теоретичні узагальнення та результати дисертаційного дослідження достатньо повно й системно відображено у наукових публікаціях авторки. Загалом зміст і результати роботи висвітлено у 40 публікаціях, що охоплюють як теоретичні, так і прикладні аспекти досліджуваної проблематики.

Серед них: 1 розділ у монографії (одноосібно), у якому викладено теоретико-методологічні засади дослідження; 6 статей у фахових наукових виданнях України, включених до переліку, затвердженого МОН України (одноосібно), де представлено ключові наукові положення, результати емпіричного дослідження та їх інтерпретацію; 30 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, з яких 19 — одноосібно та 11 — у співавторстві, що забезпечило апробацію отриманих результатів у широкому науковому середовищі.

Окрему групу публікацій становлять практико-орієнтовані результати дослідження, зокрема програма спецкурсу (одноосібно) та 2 освітні програми

підвищення кваліфікації (у співавторстві), у яких реалізовано прикладний потенціал дисертаційної роботи та відображено можливості впровадження її результатів у практику професійної підготовки й підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Таким чином, основні наукові результати дисертації повною мірою оприлюднені у публікаціях, пройшли належну наукову апробацію та відповідають вимогам щодо висвітлення результатів дисертаційних досліджень, що забезпечує їх наукову відкритість і достовірність.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Результати дисертаційного дослідження викладено з дотриманням принципів академічної доброчесності. Аналіз дисертаційного рукопису за допомогою автоматизованої системи «Plagiarism» підтвердив належний рівень оригінальності тексту та відсутність порушень авторських прав, що свідчить про самостійність і коректність виконаної наукової роботи з дотриманням етичних норм і вимог академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Попри загальний високий рівень представленого дослідження, вважаємо за доцільне висловити низку міркувань та побажань, що мають характер наукової дискусії:

1. Потребує додаткового аргументування залучення до дослідження вчителів різних освітніх галузей (поза межами природничо-математичного циклу). Уточнення цього аспекту дозволило б переконливіше обґрунтувати репрезентативність отриманих даних та інваріантність психологічних чинників особистісної готовності до впровадження STEM-освіти.

2. Вбачається за необхідне чіткіше диференціювати вектор причинно-наслідкових зв'язків між досліджуваними феноменами. Зокрема, дискусійним залишається питання: чи є впровадження STEM-освіти стимулом для розвитку особистісних якостей учителя, чи саме певний рівень розвитку цих якостей виступає предиктором успішного впровадження STEM-освіти.

3. Доцільним є уточнення, які саме особистісні ресурси вчителя відіграють ключову роль у підтриманні стабільної особистісної готовності до впровадження STEM-освіти.

4. Для поглиблення аналітичної ваги дослідження варто було б розширити аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на результати, зокрема, врахування соціокультурних та організаційних контекстів діяльності педагогів підсилило б прогностичну цінність авторських висновків.

Висловлені зауваження та побажання мають переважно уточнювальний характер, спрямовані на окреслення перспектив подальшої наукової розробки теми й жодним чином не нівелюють високу наукову цінність роботи.

Загальний висновок. З огляду на актуальність обраної проблематики, наукову новизну, теоретичну та практичну значущість, а також відповідність змісту і структури дисертації встановленим вимогам до оформлення дисертацій, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 та № 502 від 19.05.2023), вважаю, що авторка дисертаційної роботи, Лозова Оксана Володимирівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри кризової психології,
декан факультету психології і соціальної роботи
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

Світлана ЯЛАНСЬКА

С. Яланська
М. Черник
Ст. інспектор з кадрів
М. Черник